ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 11ης Δεκεμβρίου 2007 *

Στην υπόθεση C-438/05,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Ηνωμένο Βασίλειο) με απόφαση της 23 Νοεμβρίου 2005, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 6 Δεκεμβρίου 2005, στο πλαίσιο της δίκης

International Transport Workers' Federation,

Finnish Seamen's Union

κατά

Viking Line ABP,

OÜ Viking Line Eesti,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, A. Rosas, K. Lenaerts, U. Lõhmus και L. Bay Larsen, προέδρους τμήματος, R. Schintgen (εισηγητή), R. Silva de Lapuerta, K. Schiemann, J. Makarczyk, P. Kūris, E. Levits και A. Ó Caoimh, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: Lynn Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 10ης Ιανουαρίου 2007,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η International Transport Workers' Federation, εκπροσωπούμενη από τον M. Brealey, QC, επικουρούμενο από τη M. Δημητρίου, barrister, ενεργούντες κατ' εντολή της D. Fitzpatrick, solicitor,

— η Finnish Seamen's Union, εκπροσωπούμενη από τον M. Brealey, QC, επικουρούμενο από τη M. Δημητρίου, barrister, ενεργούντες κατ' εντολή του J. Tatten, solicitor,

— η Viking Line ABP και η OÜ Viking Line Eesti, εκπροσωπούμενες από τον M. Hoskins, barrister, ενεργούντα κατ' εντολή των I. Ross και J. Blacker, solicitors,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την E. O'Neill, επικουρούμενη από τους D. Anderson, QC, καθώς και από τους J. Swift και S. Lee, barristers,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. Hubert,

— η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Boček,

— η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Molde,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Lumma και τη C. Schulze-Bahr,

— η Εσθονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Uibo,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και την O. Christmann,

— η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τον D. O'Hagan, επικουρούμενο από τους E. Fitzsimons και B. O'Moore, SC, καθώς και από τον N. Travers, BL,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον G. Albenzio, avvocato dello Stato,

— η Λετονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις E. Balode-Buraka και K. Bārdiņa,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Pesendorfer και τον G. Hesse,

— η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Pietras και M. Korolec,

— η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις E. Bygglin και A. Guimaraes-Purokoski,

— η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Kruse και την A. Falk,

— η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις K. Waage και K. Fløistad καθώς και από τον F. Sejersted,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους F. Benyon, J. Enegren και K. Simonsson,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 23ης Μαΐου 2007,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία, αφενός, του άρθρου 43 ΕΚ και, αφετέρου, του κανονισμού (ΕΟΚ) 4055/86 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για την εφαρμογή της αρχής της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών μεταξύ κρατών μελών και μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών (ΕΕ L 378, σ. 1).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της International Transport Workers' Federation (διεθνούς ομοσπονδίας των εργαζομένων στις μεταφορές, στο εξής: ITF) και της Finnish Seamen's Union (Suomen Merimies-Unioni ry, ένωσης ναυτικών Φινλανδίας, στο εξής: FSU), αφενός, και της Viking Line ABP (στο εξής: Viking) και της θυγατρικής της ΟΫ Viking Line Eesti (στο εξής: Viking Eesti), αφετέρου, σχετικά με συλλογική δράση και απειλές αναλήψεως μιας τέτοιας δράσης ικανές να αποτρέψουν τη Viking από το να αλλάξει τη φινλανδική σημαία ενός από τα πλοία της και να το νηολογήσει υπό σημαία άλλου κράτους μέλους.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

3 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 4055/86 προβλέπει τα εξής:

«Η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών μεταξύ κρατών μελών και μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών ισχύει για υπηκόους των κρατών μελών εγκατεστημένους σε κράτος μέλος της Κοινότητας εκτός από το κράτος του αποδέκτη των υπηρεσιών.»

Η εθνική ρύθμιση

4 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το άρθρο 13 του φινλανδικού Συντάγματος, το οποίο αναγνωρίζει σε κάθε πρόσωπο την ελευθερία δημιουργίας επαγγελματικών οργανώσεων και την ελευθερία οργανωμένης προασπίσεως άλλων συμφερόντων, ερμηνεύθηκε ως επιτρέπον στις συνδικαλιστικές οργανώσεις να αναλαμβάνουν συλλογικές δράσεις κατά εταιριών για την υπεράσπιση των συμφερόντων των εργαζομένων.

5 Ωστόσο, στη Φινλανδία, το δικαίωμα της απεργίας υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς. Έτσι, κατά τη νομολογία του ανωτάτου δικαστηρίου του κράτους αυτού, δεν μπορεί να ασκηθεί, μεταξύ άλλων, όταν η απεργία αντιβαίνει προς τα χρηστά ήθη ή απαγορεύεται από το εθνικό ή από το κοινοτικό δίκαιο.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

6 Η Viking, εταιρία φινλανδικού δικαίου, αποτελεί σημαντική επιχείρηση θαλάσσιων μεταφορών. Εκμεταλλεύεται επτά πλοία, μεταξύ των οποίων το Rosella, με το οποίο πραγματοποιείται, υπό φινλανδική σημαία, το διά θαλάσσης δρομολόγιο μεταξύ Ταλίν (Εσθονία) και Ελσίνκι (Φινλανδία).

7 Η FSU είναι μια φινλανδική συνδικαλιστική οργάνωση ναυτικών που αριθμεί 10 000 περίπου μέλη. Τα μέλη του πληρώματος του Rosella ανήκουν στη συνδικαλιστική αυτή οργάνωση. Η FSU αποτελεί μέλος της ITF, η οποία είναι μια διεθνής ομοσπονδία συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων στον τομέα των μεταφορών και της οποίας η έδρα βρίσκεται στο Λονδίνο (Ηνωμένο Βασίλειο). Η ITF αριθμεί 600 συνδικαλιστικές οργανώσεις εγκατεστημένες σε 140 διαφορετικά κράτη.

8 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι μία από τις κύριες πολιτικές που εφαρμόζει η ITF συνίσταται στην εκστρατεία της καταπολέμησης των σημαιών ευκαιρίας. Οι ουσιώδεις σκοποί της πολιτικής αυτής είναι, αφενός, η δημιουργία ενός πραγματικού συνδέσμου μεταξύ της σημαίας ενός πλοίου και της ιθαγένειας του κυρίου του πλοίου καθώς και, αφετέρου, η προστασία και η βελτίωση των συνθηκών εργασίας των πληρωμάτων των πλοίων που φέρουν σημαία ευκαιρίας. Η ITF θεωρεί ότι ένα πλοίο είναι νηολογημένο υπό σημαία ευκαιρίας όταν η πραγματική κυριότητα και ο έλεγχος του πλοίου βρίσκονται σε κράτος διαφορετικό από αυτό της νηολογήσεως. Μόνον οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που είναι εγκατεστημένες στο κράτος στο οποίο βρίσκεται η πραγματική κυριότητα ενός πλοίου έχουν, σύμφωνα με την πολιτική της ITF, το δικαίωμα να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις σχετικά με το πλοίο αυτό. Η εκστρατεία αυτή καταπολέμησης των σημαιών ευκαιρίας συγκεκριμενοποιείται με μποϋκοτάζ και άλλες δράσεις αλληλεγγύης μεταξύ των εργαζομένων.

9 Ενόσω το Rosella φέρει φινλανδική σημαία, η Viking υποχρεούται, δυνάμει του φινλανδικού δικαίου και της ισχύουσας συλλογικής σύμβασης εργασίας, να καταβάλλει στο πλήρωμα μισθούς του ιδίου ύψους με αυτούς οι οποίοι καταβάλλονται στη Φινλανδία. Οι μισθοί όμως που πληρώνονται στα εσθονικά πληρώματα είναι κατώτεροι από αυτούς που λαμβάνουν τα φινλανδικά πληρώματα. Η εκμετάλλευση του Rosella ήταν ζημιογόνος συνεπεία του άμεσου ανταγωνισμού των εσθονικών πλοίων που πραγματοποιούν το ίδιο δρομολόγιο με μικρότερο μισθολογικό κόστος. Η Viking, αντί να μεταβιβάσει το εν λόγω πλοίο, αποφάσισε, τον Οκτώβριο του 2003, να το μετανηολογήσει είτε στην Εσθονία είτε στη Νορβηγία, προκειμένου να μπορέσει να συνάψει νέα συλλογική σύμβαση με συνδικαλιστική οργάνωση εγκατεστημένη σε ένα από τα κράτη αυτά.

10 Η Viking, σύμφωνα με το φινλανδικό δίκαιο, γνωστοποίησε το σχέδιό της στην FSU και στο πλήρωμα του Rosella. Στο πλαίσιο συναντήσεων μεταξύ των μερών, η FSU διατύπωσε σαφώς την αντίθεσή της σε ένα τέτοιο σχέδιο.

11 Στις 4 Νοεμβρίου 2003, η FSU απέστειλε ηλεκτρονικό μήνυμα στην ITF, στο οποίο έκανε λόγο για το σχέδιο μετανηολογήσεως του Rosella. Στο μήνυμα αυτό

αναφερόταν επιπλέον ότι «η πραγματική κυριότητα του Rosella βρισκόταν στη Φινλανδία και ότι η FSU διατηρούσε κατά συνέπεια το δικαίωμα διαπραγμάτευσης με τη Viking». Η FSU ζήτησε από την ITF να διαβιβάσει την πληροφορία αυτή σε όλες τις συνδικαλιστικές οργανώσεις που ήσαν μέλη της και να τις καλέσει να μη διαπραγματευθούν με τη Viking.

12 Στις 6 Νοεμβρίου 2003, η ITF απέστειλε εγκύκλιο (στο εξής: εγκύκλιος ITF) στα μέλη της, με την οποία τα καλούσε να απόσχουν από την έναρξη διαπραγματεύσεων με τη Viking ή τη Viking Eesti, καθόσον οι συνδικαλιστικές οργανώσεις μέλη της υποτίθεται ότι έπρεπε να ακολουθήσουν τη σύσταση αυτή λόγω της αρχής της αλληλεγγύης μεταξύ συνδικαλιστικών οργανώσεων και του κινδύνου να τους επιβληθεί κύρωση σε περίπτωση μη τηρήσεως της εν λόγω εγκυκλίου.

13 Η ισχύς της συμφωνίας περί των πληρωμάτων για το Rosella έληξε στις 17 Νοεμβρίου 2003, οπότε η FSU δεν υπείχε, από της ημερομηνίας αυτής, την υποχρέωση τηρήσεως εργασιακής ειρήνης που επιβάλλει το φινλανδικό δίκαιο. Κατά συνέπεια, εξήγγειλε απεργία απαιτώντας από τη Viking, αφενός, να αυξήσει το πλήρωμα του Rosella κατά οκτώ άτομα και, αφετέρου, να παραιτηθεί από το σχέδιό της για μετανηολόγηση του πλοίου αυτού.

14 Η Viking συμφώνησε να αυξήσει κατά οκτώ μέλη το πλήρωμα, αλλά αρνήθηκε να παραιτηθεί από το εν λόγω σχέδιο.

15 Δεδομένου όμως ότι η FSU δεν ήταν διατεθειμένη να συμφωνήσει στην ανανέωση της συμφωνίας περί των πληρωμάτων, με επιστολή της 18ης Νοεμβρίου 2003, ανέφερε ότι δεν δεχόταν την ανανέωση αυτή παρά μόνον υπό τη διττή προϋπόθεση, αφενός, ότι η Viking θα δεσμευθεί, ανεξάρτητα από ενδεχόμενη μετανηολόγηση του Rosella, να εξακολουθήσει να τηρεί το φινλανδικό δίκαιο, την ισχύουσα συλλογική σύμβαση εργασίας, τη γενική συμφωνία και τη συμφωνία περί του πληρώματος του εν λόγω πλοίου και, αφετέρου, ότι την ενδεχόμενη μετανηολόγηση δεν θα ακολουθήσουν απολύσεις μισθωτών που εργάζονται ως πλήρωμα ενός από τα πλοία που φέρουν φινλανδική σημαία και ανήκουν στην

εταιρία αυτή ούτε τροποποιήσεις, χωρίς τη συγκατάθεση των μισθωτών, των συνθηκών απασχόλησης. Με ανακοινωθέντα Τύπου, η FSU δικαιολόγησε τη θέση της επικαλούμενη την ανάγκη προστασίας των φινλανδικών θέσεων εργασίας.

16 Στις 17 Νοεμβρίου 2003, η Viking ζήτησε από το δικαστήριο εργατικών διαφορών (Φινλανδία) να διαπιστώσει ότι, αντίθετα προς τη θέση που υποστήριζε η FSU, η συμφωνία περί των πληρωμάτων εξακολουθούσε να δεσμεύει τα μέρη της. Η FSU, στηριζόμενη στη θέση της ότι η ισχύς της εν λόγω συμφωνίας είχε λήξει, ανακοίνωσε, κατ' εφαρμογήν του φινλανδικού νόμου περί της μεσολαβήσεως στις κοινωνικές συγκρούσεις, την πρόθεσή της να κηρύξει, στις 2 Δεκεμβρίου 2003, απεργιακή κινητοποίηση για το Rosella.

17 Στις 24 Νοεμβρίου 2003, η Viking έλαβε γνώση της υπάρξεως της εγκυκλίου της ITF. Την επομένη, προσέφυγε ενώπιον του πρωτοδικείου του Ελσίνκι (Φινλανδία) προκειμένου να απαγορευθεί η απεργιακή κινητοποίηση που εξάγγειλε η FSU. Το δικαστήριο εργατικών διαφορών όρισε μια συνεδρίαση για τις 2 Δεκεμβρίου 2003 για την προετοιμασία της υποθέσεως προς εκδίκαση.

18 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η FSU είχε απολύτως επίγνωση του γεγονότος ότι η κύρια διεκδίκησή της, σύμφωνα με την οποία, σε περίπτωση μετανηολογήσεως, το πλήρωμα έπρεπε να εξακολουθήσει να απασχολείται υπό τους όρους που προέβλεπε το φινλανδικό δίκαιο και η ισχύουσα συλλογική σύμβαση, καθιστούσε μάταιη τη μετανηολόγηση, καθόσον ο ουσιώδης σκοπός της αλλαγής αυτής συνίστατο στο να παράσχει τη δυνατότητα στη Viking να μειώσει το κόστος των μισθών που κατέβαλλε. Επιπλέον, η νηολόγηση του Rosella υπό Εσθονική σημαία θα είχε ως συνέπεια ότι η Viking δεν θα μπορούσε πλέον, όσον αφορά τουλάχιστον το Rosella, να τύχει των κρατικών ενισχύσεων που η Φινλανδική Κυβέρνηση χορηγούσε για τα πλοία υπό φινλανδική σημαία.

19 Στο πλαίσιο της διαδικασίας συμβιβασμού, η Viking δεσμεύθηκε, κατ' αρχάς, να μην έχει η μετανηολόγηση ως συνέπεια καμία απόλυση. Δεδομένου όμως ότι, παρ' όλ' αυτά, η FSU αρνήθηκε να αναστείλει την απεργία, η Viking, στις 2 Δεκεμβρίου

2003, διευθέτησε τη διαφορά δεχόμενη τις διεκδικήσεις της συνδικαλιστικής αυτής οργανώσεως και παραιτούμενη από τις σχετικές ένδικες διαδικασίες. Περαιτέρω, δεσμεύθηκε να μην αρχίσει τη διαδικασία μετανηολογήσεως πριν από τις 28 Φεβρουαρίου 2005.

20 Την 1η Μαΐου 2004, η Δημοκρατία της Εσθονίας κατέστη μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

21 Δεδομένου ότι η εκμετάλλευση του Rosella εξακολούθησε να είναι ζημιογόνος, η Viking εξακολούθησε να έχει την πρόθεση να νηολογήσει το εν λόγω πλοίο υπό εσθονική σημαία. Δεδομένου ότι η εγκύκλιος ITF παρέμεινε σε ισχύ λόγω του ότι η ITF ουδέποτε την ανακάλεσε, εξακολούθησε να ισχύει και το σχετικό με το Rosella αίτημά της προς τις συνδικαλιστικές οργανώσεις που ήσαν μέλη της.

22 Στις 18 Αυγούστου 2004, η Viking προσέφυγε ενώπιον του High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) (Ηνωμένο Βασίλειο), ζητώντας να κηρυχθεί η δράση της ITF και της FSU αντίθετη προς το άρθρο 43 ΕΚ, να διαταχθεί η ανάκληση της εγκυκλίου της ITF και να υποχρεωθεί η FSU να μην παρεμποδίζει την άσκηση των δικαιωμάτων που η Viking αρύεται από το κοινοτικό δίκαιο.

23 Με απόφαση της 16ης Ιουνίου 2005, το εν λόγω δικαστήριο δέχθηκε το αίτημα της Viking, με το αιτιολογικό ότι η συλλογική δράση και οι απειλές συλλογικής δράσης της ITF και της FSU επέβαλαν περιορισμούς στην ελευθερία εγκαταστάσεως που ήσαν αντίθετοι προς το άρθρο 43 ΕΚ και, επικουρικώς, συνιστούσαν παράνομους περιορισμούς της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων και της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών κατά την έννοια των άρθρων 39 ΕΚ και 49 ΕΚ.

24 Στις 30 Ιουνίου 2005, η ITF και η FSU άσκησαν έφεση κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Προς στήριξη της εφέσεώς τους, ισχυρίστηκαν, μεταξύ άλλων, ότι το δικαίωμα των συνδικαλιστικών οργανώσεων να αναλαμβάνουν συλλογική δράση για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας συνιστά θεμελιώδες δικαίωμα που αναγνωρίζεται από τον τίτλο XI της Συνθήκης ΕΚ, ειδικότερα δε από το άρθρο 136 ΕΚ, του οποίου το πρώτο εδάφιο προβλέπει ότι «[η] Κοινότητα και τα κράτη μέλη, έχοντας υπόψη τα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα όπως αυτά που ορίζονται στον ευρωπαϊκό κοινωνικό χάρτη που υπογράφηκε στο Τορίνο στις 18 Οκτωβρίου 1961 και στον κοινοτικό χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων το 1989, έχουν ως στόχο την προώθηση της απασχόλησης, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, ώστε να καταστήσουν δυνατή την εναρμόνισή τους με παράλληλη διατήρηση της προόδου, την κατάλληλη κοινωνική προστασία, τον κοινωνικό διάλογο και την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων που θα επιτρέψουν ένα υψηλό και διαρκές επίπεδο απασχόλησης και την καταπολέμηση του αποκλεισμού».

25 Συγκεκριμένα, η μνεία που κάνει η εν λόγω διάταξη στον ευρωπαϊκό κοινωνικό χάρτη και στον κοινοτικό χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων συνεπάγεται αναφορά στο δικαίωμα της απεργίας που αναγνωρίζουν τα νομοθετήματα αυτά. Συνεπώς, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν το δικαίωμα να αναλαμβάνουν συλλογική δράση κατά εργοδότη εγκατεστημένου εντός κράτους μέλους προκειμένου να τον αποτρέψουν από τη μετεγκατάσταση τμήματος ή του συνόλου της επιχείρησής του εντός άλλου κράτους μέλους.

26 Τίθεται συνεπώς το ζήτημα αν η Συνθήκη απαγορεύει μια συνδικαλιστική δράση στην περίπτωση κατά την οποία αυτή αποσκοπεί στο να εμποδίσει έναν εργοδότη να κάνει χρήση, για οικονομικούς λόγους, της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Κατ' αναλογία όμως προς τα όσα έκρινε το Δικαστήριο σε σχέση με τον τίτλο VI της Συνθήκης (αποφάσεις της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-67/96, Albany, Συλλογή 1999, σ. I-5751· της 12ης Σεπτεμβρίου 2000, C-180/98 έως C-184/98, Pavlov κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-6451, και της 21ης Σεπτεμβρίου 2000, C-222/98, van der Woude, Συλλογή 2000, σ. I-7111), ο τίτλος III της εν λόγω Συνθήκης, καθώς και τα άρθρα του που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των υπηρεσιών δεν μπορούν να έχουν εφαρμογή στις «γνήσιες συνδικαλιστικές δραστηριότητες».

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, θεωρώντας ότι η λύση της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί εξαρτάται από την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«Πεδίο εφαρμογής των διατάξεων περί της ελεύθερης κυκλοφορίας

1) Όταν συνδικαλιστική οργάνωση ή ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων αναλαμβάνει συλλογική δράση κατά ιδιωτικής επιχειρήσεως για να υποχρεώσει την επιχείρηση αυτή να συνάψει συλλογική σύμβαση με συνδικαλιστική οργάνωση εντός συγκεκριμένου κράτους μέλους, με αποτέλεσμα να καθιστά περιττή για την επιχείρηση αυτή τη μετανηολόγηση πλοίου σε άλλο κράτος μέλος, εκφεύγει η δράση αυτή του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 43 ΕΚ και/ή του κανονισμού [...] 4055/86 [...], λόγω της κοινοτικής κοινωνικής πολιτικής που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τον τίτλο XI της Συνθήκης ΕΚ και, ειδικότερα, κατ' αναλογία προς το σκεπτικό του Δικαστηρίου στην απόφαση [...] Albany ([προπαρατεθείσα] σκέψεις 52 έως 64);

Άμεσο οριζόντιο αποτέλεσμα

2) Έχει το άρθρο 43 ΕΚ και/ή ο κανονισμός 4055/86 άμεσο οριζόντιο αποτέλεσμα ώστε να παρέχουν δικαιώματα σε ιδιωτική επιχείρηση τα οποία αυτή μπορεί να αντιτάξει κατά άλλου ιδιώτη και, ειδικότερα, κατά συνδικαλιστικής οργανώσεως ή ενώσεως συνδικαλιστικών οργανώσεων σχετικά με συλλογική δράση αναληφθείσα από αυτή τη συνδικαλιστική οργάνωση ή από αυτή την ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων;

Ύπαρξη περιορισμού στην ελεύθερη κυκλοφορία

3) Όταν συνδικαλιστική οργάνωση ή ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων αναλαμβάνει συλλογική δράση κατά ιδιωτικής επιχειρήσεως για να υποχρεώσει την επιχείρηση αυτή να συνάψει συλλογική σύμβαση εργασίας με συνδικαλιστική οργάνωση εντός συγκεκριμένου κράτους μέλους, πράγμα που καθιστά περιττή για την επιχείρηση αυτή τη μετανηολόγηση πλοίου σε άλλο κράτος μέλος, συνιστά η δράση αυτή περιορισμό σε σχέση με τους σκοπούς του άρθρου 43 ΕΚ και/ή του κανονισμού 4055/86;

4) Αποτελεί η πολιτική μιας ενώσεως συνδικαλιστικών οργανώσεων, σύμφωνα με την οποία τα πλοία πρέπει να φέρουν τη σημαία της χώρας στην οποία βρίσκονται η πραγματική κυριότητα και ο έλεγχος του πλοίου, οπότε οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που είναι εγκατεστημένες στη χώρα της πραγματικής κυριότητας ενός πλοίου έχουν το δικαίωμα να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις εργασίας όσον αφορά το πλοίο αυτό, περιορισμό συνεπαγόμενο άμεσα, έμμεσα ή καθόλου δυσμενείς διακρίσεις σύμφωνα με το άρθρο 43 ΕΚ ή τον κανονισμό 4055/86;

5) Κατά τον καθορισμό του αν μια συλλογική δράση αναληφθείσα από συνδικαλιστική οργάνωση ή από ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων συνιστά περιορισμό συνεπαγόμενο άμεσα, έμμεσα ή καθόλου δυσμενείς διακρίσεις σύμφωνα με το άρθρο 43 ΕΚ ή τον κανονισμό 4055/86, ασκεί επιρροή η υποκειμενική πρόθεση της συνδικαλιστικής ενώσεως που αναλαμβάνει τη δράση ή πρέπει το εθνικό δικαστήριο να επιλύσει το ζήτημα αναφερόμενο αποκλειστικά στα αντικειμενικά αποτελέσματα της δράσεως αυτής;

Εγκατάσταση/υπηρεσίες

6) Όταν μια μητρική εταιρία είναι εγκατεστημένη εντός του κράτους μέλους Α και προτίθεται να εγκατασταθεί εντός του κράτους μέλους Β με μετανηολόγηση στο δεύτερο αυτό κράτος ενός πλοίου που θα το εκμεταλλεύεται μια κατά 100 % θυγατρική της εταιρία εγκατεστημένη εντός του κράτους μέλους Β και υποκείμενη στη διεύθυνση και στον έλεγχο της μητρικής εταιρίας:

α) μπορεί η απειλή αναλήψεως συλλογικής δράσης ή η συλλογική δράση, την οποία αναλαμβάνει μια συνδικαλιστική οργάνωση ή μια ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων και με την οποία επιδιώκεται να καταστεί η ανωτέρω περιγραφείσα πράξη μια άσκοπη άσκηση του δικαιώματος εγκαταστάσεως που το άρθρο 43 παρέχει στη μητρική εταιρία, να συνιστά περιορισμό του δικαιώματος αυτού, και

β) μετά τη μετανηολόγηση του πλοίου, έχει η θυγατρική εταιρία το δικαίωμα να στηρίζεται στον κανονισμό 4055/86 όσον αφορά τις υπηρεσίες που παρέχει από το κράτος μέλος Β προς το κράτος μέλος Α;

Δικαιολογία

Άμεση δυσμενής διάκριση

7) Αν η συλλογική δράση που αναλαμβάνει μια συνδικαλιστική οργάνωση ή μια ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεως συνιστά περιορισμό συνεπαγόμενο άμεσες δυσμενείς διακρίσεις σύμφωνα με το άρθρο 43 ΕΚ ή τον κανονισμό 4055/86, μπορεί η δράση αυτή να δικαιολογείται κατ' αρχήν από λόγους δημοσίας τάξεως όπως προβλέπει το άρθρο 46 ΕΚ:

α) με το αιτιολογικό ότι η άσκηση συλλογικής δράσεως (συμπεριλαμβανομένης της απεργιακής κινητοποιήσεως) αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα προστατευόμενο από το κοινοτικό δίκαιο· ή/και

β) λόγω της προστασίας των εργαζομένων;

Η πολιτική της [ITF]: αντικειμενική δικαιολογία

8) Συνιστά η εκ μέρους ενώσεως συνδικαλιστικών οργανώσεων εφαρμογή μιας πολιτικής σύμφωνα με την οποία τα πλοία πρέπει να φέρουν τη σημαία της χώρας στην οποία βρίσκεται η πραγματική κυριότητα και ο έλεγχος του πλοίου, οπότε οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που είναι εγκατεστημένες στη χώρα της πραγματικής κυριότητας ενός πλοίου έχουν το δικαίωμα να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις εργασίας όσον αφορά το πλοίο αυτό, δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ, αφενός, του θεμελιώδους κοινωνικού δικαιώματος προς ανάληψη συλλογικής δράσεως, και αφετέρου, της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, και είναι η εφαρμογή αυτή αντικειμενικά δικαιολογημένη, πρόσφορη, αναλογική και σύμφωνη προς την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως;

Οι δράσεις της FSU: αντικειμενική δικαιολογία

9) Όταν:

— μια μητρική εταιρία εγκατεστημένη εντός κράτους μέλους Α είναι κύριος πλοίου φέροντος τη σημαία του κράτους μέλους Α και παρέχει υπηρεσίες θαλάσσιων μεταφορών μεταξύ του κράτους μέλους Α και του κράτους μέλους Β χρησιμοποιώντας το πλοίο αυτό·

— η μητρική εταιρία επιθυμεί να μετανηολογήσει το πλοίο στο κράτος μέλος Β για να εφαρμόζει λιγότερο ευνοϊκούς όρους απασχολήσεως απ' αυτούς που ισχύουν εντός του κράτους μέλους Α·

— η μητρική εταιρία εντός του κράτους μέλους Α είναι κύριος κατά 100 % θυγατρικής εταιρίας εγκατεστημένης εντός του κράτους μέλους Β και η θυγατρική αυτή εταιρία υπόκειται στη διεύθυνση και τον έλεγχό της·

— προβλέπεται ότι η θυγατρική εταιρία θα εκμεταλλεύεται το πλοίο μετά τη μετανηολόγησή του εντός του κράτους μέλους Β με πλήρωμα προσλαμβανόμενο εντός του κράτους μέλους Β, καλυπτόμενο από συλλογική σύμβαση εργασίας διαπραγματευθείσα με συνδικαλιστική οργάνωση που είναι μέλος της ITF και είναι εγκατεστημένη εντός του κράτους μέλους Β·

— η μητρική εταιρία θα διατηρήσει την πραγματική κυριότητα του πλοίου και το πλοίο θα ναυλωθεί χωρίς πλήρωμα στη θυγατρική εταιρία·

— το πλοίο θα εξακολουθεί να παρέχει υπηρεσίες θαλάσσιων μεταφορών μεταξύ του κράτους μέλους Α και του κράτους μέλους Β επί καθημερινής βάσεως·

— μια συνδικαλιστική οργάνωση εγκατεστημένη εντός του κράτους μέλους Α αναλαμβάνει συλλογική δράση για να υποχρεώσει τη μητρική εταιρία ή/και τη θυγατρική εταιρία να συνάψει συλλογική σύμβαση εργασίας με την οργάνωση αυτή, η οποία θα προβλέπει την εφαρμογή στο πλήρωμα του πλοίου των όρων και των προϋποθέσεων που αποδέχεται η συνδικαλιστική οργάνωση που είναι εγκατεστημένη εντός του κράτους μέλους Α, ακόμη και μετά τη μετανηολόγηση του πλοίου, και η οποία έχει ως αποτέλεσμα να καθιστά περιττή για τη μητρική εταιρία τη μετανηολόγηση του πλοίου εντός του κράτους μέλους Β,

συνιστά η συλλογική αυτή απεργιακή κινητοποίηση δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ, αφενός, του θεμελιώδους κοινωνικού δικαιώματος αναλήψεως συλλογικής δράσεως και, αφετέρου, της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και είναι αντικειμενικά δικαιολογημένη, πρόσφορη, αναλογική και σύμφωνη προς την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως;

10) Θα ήταν διαφορετική η απάντηση στο ένατο ερώτημα αν η μητρική εταιρία αναλάμβανε την υποχρέωση ενώπιον δικαστηρίου, για δικό της λογαριασμό και για λογαριασμό όλων των εταιριών του ιδίου ομίλου, να μην θέσει τέρμα, λόγω της μετανηολόγησης, στην απασχόληση οποιουδήποτε προσώπου απασχολείται από τις εταιρίες αυτές (υποχρέωση η οποία δεν επέβαλλε την ανανέωση των βραχυχρόνιων συμβάσεων εργασίας και δεν εμπόδιζε τη νέα ανάθεση καθηκόντων οποιουδήποτε εργαζομένου υπό ισοδύναμους όρους και προϋποθέσεις);»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

28 Πρέπει να τονιστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων την οποία καθιερώνει το άρθρο 234 ΕΚ, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, που έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι δεν μπορεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος υποβληθέντος από εθνικό δικαστήριο όταν προκύπτει προδήλως, μεταξύ άλλων, ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που ζητεί το δικαστήριο αυτό δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή όταν το πρόβλημα που υποβάλλεται στο Δικαστήριο είναι αμιγώς υποθετικό (βλ. αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman, Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψεις 59 και 61, και της 25ης Οκτωβρίου 2005, C-350/03, Schulte, Συλλογή 2005, σ. I-9215, σκέψη 43).

29 Εν προκειμένω, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία, αφενός, των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν την ελευθερία εγκαταστάσεως και, αφετέρου, του κανονισμού 4055/86 που αφορά την εφαρμογή της αρχής της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών στις θαλάσσιες μεταφορές.

30 Επιβάλλεται ωστόσο η διαπίστωση ότι, στον βαθμό που το ζήτημα που αφορά την ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών δεν μπορεί να τεθεί παρά μόνο μετά τη μετανηολόγηση του Rosella που σχεδιάζει η Viking και εφόσον, κατά την ημερομηνία υποβολής των προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο δεν είχε ακόμη πραγματοποιηθεί η μετανηολόγηση αυτή, η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως έχει υποθετικό χαρακτήρα και είναι συνεπώς απαράδεκτη καθόσον αφορά την ερμηνεία του κανονισμού 4055/86.

31 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο μόνον καθόσον αυτά αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 43 ΕΚ.

Επί του πρώτου ερωτήματος

32 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 43 ΕΚ έχει την έννοια ότι δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του η συλλογική δράση που έχει αναλάβει μια συνδικαλιστική οργάνωση ή μια ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων κατά επιχειρήσεως προκειμένου να την αναγκάσουν να συνάψει συλλογική σύμβαση της οποίας το περιεχόμενο μπορεί να την αποτρέψει από το να κάνει χρήση της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

33 Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, τα άρθρα 39 ΕΚ, 43 ΕΚ και 49 ΕΚ δεν διέπουν μόνον τη δράση των δημοσίων αρχών, αλλά εκτείνονται και

σε άλλης φύσεως κανόνες που ρυθμίζουν συλλογικώς τη μισθωτή και τη μη μισθωτή εργασία, καθώς και τις παροχές υπηρεσιών (βλ. αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 1974, 36/74, Walrave και Koch, Συλλογή τόμος 1974, σ. 563, σκέψη 17· της 14ης Ιουλίου 1976, 13/76, Donà, Συλλογή τόμος 1976, σ. 507, σκέψη 17· Bosman, προπαρατεθείσα, σκέψη 82· της 11ης Απριλίου 2000, C-51/96 και C-191/97, Deliège, Συλλογή 2000, σ. I-2549, σκέψη 47· της 6ης Ιουνίου 2000, C-281/98, Angonese, Συλλογή 2000, σ. I-4139, σκέψη 31, καθώς και της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-309/99, Wouters κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. I-1577, σκέψη 120).

34 Δεδομένου ότι οι όροι εργασίας στα διάφορα κράτη μέλη ρυθμίζονται άλλοτε νομοθετικά ή με κανονιστικές πράξεις και άλλοτε με συλλογικές συμβάσεις και άλλες πράξεις συναπτόμενες ή εκδιδόμενες από ιδιώτες, ο περιορισμός των απαγορεύσεων που προβλέπουν τα εν λόγω άρθρα μόνο στις πράξεις των δημοσίων αρχών θα ενείχε τον κίνδυνο δημιουργίας ανισοτήτων όσον αφορά την εφαρμογή τους (βλ., κατ' αναλογία, προπαρατεθείσες αποφάσεις Walrave και Koch, σκέψη 19· Bosman, σκέψη 84, και Angonese, σκέψη 33).

35 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση, αφενός, ότι η ανάληψη συλλογικών δράσεων από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων πρέπει να θεωρείται ότι εμπίπτει στη νομική αυτονομία που οι οργανισμοί αυτοί, οι οποίοι δεν συνιστούν οργανισμούς δημοσίου δικαίου, διαθέτουν βάσει της συνδικαλιστικής ελευθερίας που τους αναγνωρίζεται, ιδίως, από το εθνικό δίκαιο.

36 Αφετέρου, όπως ισχυρίζονται η FSU και η ITF, οι συλλογικές δράσεις, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, που μπορούν να συνιστούν το έσχατο μέσον των συνδικαλιστικών οργανώσεων για την ικανοποίηση της διεκδίκησής τους προς συλλογική ρύθμιση της εργασίας των μισθωτών της Viking, πρέπει να θεωρηθούν ότι συνδέονται αναπόσπαστα με τη συλλογική σύμβαση της οποίας τη σύναψη επιδιώκει η FSU.

37 Επομένως, οι συλλογικές δράσεις, όπως αυτές στις οποίες αναφέρεται το πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, εμπίπτουν, κατ' αρχήν, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 43 ΕΚ.

38 Το συμπέρασμα αυτό δεν τίθεται εν αμφιβόλω από τα διάφορα επιχειρήματα που προέβαλαν η FSU, η ITF και ορισμένα από τα κράτη μέλη που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο προς στήριξη της αντίθετης προς αυτή που παρατέθηκε στην προηγούμενη σκέψη αποφάσεως.

39 Κατ' αρχάς, η Δανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, το δικαίωμα της απεργίας και το δικαίωμα της ανταπεργίας δεν εμπίπτουν στον τομέα της θεμελιώδους ελευθερίας του άρθρου 43 ΕΚ, καθόσον, σύμφωνα με το άρθρο 137, παράγραφος 5, ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη της Νίκαιας, η Κοινότητα δεν έχει αρμοδιότητα προς ρύθμιση των δικαιωμάτων αυτών.

40 Συναφώς, αρκεί να υπομνησθεί ότι, ναι μεν είναι αληθές ότι, στους τομείς που δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Κοινότητας, τα κράτη μέλη παραμένουν, κατ' αρχήν, ελεύθερα να καθορίζουν τις προϋποθέσεις υπάρξεως των σχετικών δικαιωμάτων και τον τρόπο ασκήσεώς τους, πλην όμως, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα εν λόγω κράτη οφείλουν ωστόσο να τηρούν το κοινοτικό δίκαιο (βλ., κατ' αναλογίαν, όσον αφορά τον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως, αποφάσεις της 28ης Απριλίου 1998, C-120/95, Decker, Συλλογή 1998, σ. I-1831, σκέψεις 22 και 23, καθώς και C-158/96, Kohll, Συλλογή 1998, σ. I-1931, σκέψεις 18 και 19· όσον αφορά την άμεση φορολογία, αποφάσεις της 4ης Μαρτίου 2004, C-334/02, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 2004, σ. I-2229, σκέψη 21, και της 13ης Δεκεμβρίου 2005, C-446/03, Marks & Spencer, Συλλογή 2005, σ. I-10837, σκέψη 29).

41 Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι το άρθρο 137 ΕΚ δεν έχει εφαρμογή ούτε στο δικαίωμα της απεργίας ούτε στο δικαίωμα της ανταπεργίας δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια την εξαίρεση μιας συλλογικής δράσης, όπως η επίμαχη την κύρια δίκη, από την εφαρμογή του άρθρου 43 ΕΚ.

42 Εν συνεχεία, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις της Δανικής και της Σουηδικής Κυβερνήσεως, το δικαίωμα αναλήψεως συλλογικής δράσεως, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος της απεργίας, συνιστά θεμελιώδες δικαίωμα το οποίο δεν εμπίπτει, αυτό καθεαυτό, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 43 ΕΚ.

43 Συναφώς, πρέπει να τονιστεί ότι το δικαίωμα αναλήψεως συλλογικής δράσεως, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος απεργίας, αναγνωρίζεται τόσο από διάφορες διεθνείς πράξεις για τις οποίες τα κράτη μέλη έχουν συνεργαστεί ή στις οποίες έχουν προσχωρήσει, όπως είναι ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης, που υπογράφηκε στο Τορίνο στις 18 Οκτωβρίου 1961 και μνημονεύεται εξάλλου ρητώς στο άρθρο 136 ΕΚ, και η σύμβαση αριθ. 87, της 9ης Ιουλίου 1948, όσον αφορά τη συνδικαλιστική ελευθερία και την προστασία του συνδικαλιστικού δικαιώματος, που συνήψε στις 9 Ιουλίου 1948 η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, όσο και από πράξεις που έχουν καταρτίσει τα εν λόγω κράτη μέλη σε κοινοτικό επίπεδο ή στο πλαίσιο της Ένωσης, όπως είναι ο κοινοτικός χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, ο οποίος θεσπίστηκε κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Στρασβούργου στις 9 Δεκεμβρίου 1989 και μνημονεύεται ομοίως στο άρθρο 136 ΕΚ, και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διακηρύχθηκε στη Νίκαια στις 7 Δεκεμβρίου 2000 (ΕΕ C 364, σ. 1).

44 Συνεπώς, ναι μεν το δικαίωμα αναλήψεως συλλογικής δράσεως, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος της απεργίας, πρέπει να αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες δικαίωμα που αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, την τήρηση των οποίων εξασφαλίζει το Δικαστήριο, πλην όμως η άσκησή του πρέπει να υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς. Συγκεκριμένα, όπως τονίζει εκ νέου το άρθρο 28 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα εν λόγω δικαιώματα προστατεύονται σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές. Περαιτέρω, όπως προκύπτει από τη σκέψη 5 της παρούσας αποφάσεως, σύμφωνα με το φινλανδικό δίκαιο, το δικαίωμα της απεργίας δεν μπορεί να ασκείται, μεταξύ άλλων, όταν η απεργία είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη ή απαγορεύεται από το εθνικό ή κοινοτικό δίκαιο.

45 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων συνιστά θεμιτό συμφέρον ικανό να δικαιολογήσει, κατ' αρχήν, περιορισμό των υποχρεώσεων που επιβάλλονται από το κοινοτικό δίκαιο, ακόμη και δυνάμει θεμελιώδους ελευθερίας την οποία εγγυάται η Συνθήκη, όπως είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων (βλ. απόφαση της 12ης Ιουνίου 2003, C-112/00, Schmidberger, Συλλογή 2003, σ. I-5659, σκέψη 74) ή η ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών (βλ. απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2004, C-36/02, Omega, Συλλογή 2004, σ. I-9609, σκέψη 35).

46 Ωστόσο, με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Schmidberger και Omega, το Δικαστήριο έκρινε ότι η άσκηση των επίμαχων θεμελιωδών δικαιωμάτων, ήτοι αντιστοίχως της ελευθερίας εκφράσεως και της ελευθερίας του συνέρχεσθαι, καθώς και ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, δεν εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης και θεώρησε ότι η άσκηση αυτή πρέπει να συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις που αφορούν τα δικαιώματα τα οποία προστατεύει η εν λόγω Συνθήκη και να είναι σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας (βλ., κατ' αυτήν την έννοια, προπαρατεθείσες αποφάσεις Schmidberger, σκέψη 77, και Omega, σκέψη 36).

47 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι ο θεμελιώδης χαρακτήρας που αναγνωρίζεται στο δικαίωμα αναλήψεως συλλογικής δράσεως δεν αποτελεί λόγο ικανό για να εξαιρεθούν οι επίμαχες στην κύρια δίκη συλλογικές δράσεις από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 43 ΕΚ.

48 Τέλος, η FSU και η ITF υποστηρίζουν ότι η συλλογιστική που υιοθέτησε το Δικαστήριο στην προπαρατεθείσα απόφασή του Albany πρέπει να εφαρμοστεί κατ' αναλογία στην υπόθεση της κύριας δίκης, καθόσον ορισμένοι περιορισμοί στην ελευθερία εγκαταστάσεως και στην ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών είναι σύμφωνοι με τις συλλογικές δράσεις που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο συλλογικής διαπραγμάτευσης.

49 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στη σκέψη 59 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Albany, το Δικαστήριο, αφού διαπίστωσε ότι ορισμένα περιοριστικά του ανταγωνισμού αποτελέσματα είναι σύμφυτα με τις συλλογικές συμβάσεις που

συνάπτονται μεταξύ των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των εργοδοτών και των εργαζομένων, έκρινε ωστόσο ότι οι στόχοι κοινωνικής πολιτικής που επιδιώκουν οι συμβάσεις αυτές θα διακυβεύονταν σοβαρά αν οι κοινωνικοί εταίροι υπέκειντο στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ) κατά την από κοινού αναζήτηση μέτρων για τη βελτίωση των όρων απασχόλησης και εργασίας.

50 Το Δικαστήριο συνήγαγε από τα ανωτέρω, στη σκέψη 60 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Albany, ότι οι συμφωνίες που συνάπτονται στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων για τους σκοπούς αυτούς πρέπει να θεωρούνται, ως εκ της φύσεως και του αντικειμένου τους, ότι δεν εμπίπτουν στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

51 Επιβάλλεται ωστόσο η διαπίστωση ότι η συλλογιστική αυτή δεν μπορεί να μεταφερθεί στις θεμελιώδεις ελευθερίες που διαλαμβάνονται στον τίτλο ΙΙΙ της εν λόγω Συνθήκης.

52 Συγκεκριμένα, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της FSU και της ITF, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι σύμφυτο με την άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και του δικαιώματος αναλήψεως συλλογικής δράσεως το να θίγονται μερικώς οι εν λόγω θεμελιώδεις ελευθερίες.

53 Περαιτέρω, πρέπει να τονιστεί ότι το γεγονός ότι μια συμφωνία ή μια δραστηριότητα εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν τον ανταγωνισμό δεν έχει ως συνέπεια το ότι η εν λόγω συμφωνία ή δραστηριότητα εξαιρούνται επίσης από το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της ίδιας Συνθήκης που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων ή των υπηρεσιών, εφόσον στις επιμέρους εν λόγω διατάξεις προσιδιάζουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις εφαρμογής (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 18ης Ιουλίου 2006, C-519/04 P, Meca-Medina και Majcen κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. I-6991).

54 Τέλος, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι ρήτρες των συλλογικών συμβάσεων δεν εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων (αποφάσεις της 15ης Ιανουαρίου 1998, C-15/96, Schöning-Κουγεβετοπούλου, Συλλογή 1998, σ. I-47· της 24ης Σεπτεμβρίου 1998, C-35/97, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1998, σ. I-5325, και της 16ης Σεπτεμβρίου 2004, C-400/02, Merida, Συλλογή 2004, σ. I-8471).

55 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 43 ΕΚ έχει την έννοια ότι, κατ' αρχήν, από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού δεν εξαιρείται μια συλλογική δράση αναληφθείσα από συνδικαλιστική οργάνωση ή ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων κατά επιχειρήσεως προκειμένου η τελευταία αυτή να αναγκαστεί να συνάψει συλλογική σύμβαση της οποίας το περιεχόμενο μπορεί να την αποτρέψει από το να κάνει χρήση της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

56 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 43 ΕΚ μπορεί να παρέχει σε ιδιωτική επιχείρηση δικαιώματα δυνάμενα να αντιταχθούν σε συνδικαλιστική οργάνωση ή σε ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων.

57 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να υπομνησθεί ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η κατάργηση μεταξύ των κρατών μελών των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και στην ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών θα διακυβευόταν αν η κατάργηση των φραγμών κρατικής προελεύσεως εξουδετερωνόταν από εμπόδια προερχόμενα από την άσκηση της νομικής αυτονομίας ενώσεων ή οργανισμών μη διεπομένων από το δημόσιο δίκαιο (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Walrave και Koch, σκέψη 18· Bosman, σκέψη 83· Deliège, σκέψη 47· Angonese, σκέψη 32, και Wouters κ.λπ., σκέψη 120).

58 Το Δικαστήριο έχει επί πλέον κρίνει, αφενός, ότι το γεγονός ότι ορισμένες διατάξεις της Συνθήκης απευθύνονται ρητά στα κράτη μέλη δεν αποκλείει τη δυνατότητα ταυτόχρονης παροχής δικαιωμάτων σε κάθε ιδιώτη που ενδιαφέρεται για την τήρηση των υποχρεώσεων που καθορίζονται κατά τον τρόπο αυτό και, αφετέρου, ότι η απαγόρευση προσβολής μιας θεμελιώδους ελευθερίας προβλεπομένης σε επιτακτικού χαρακτήρα διάταξη της Συνθήκης επιβάλλεται, μεταξύ άλλων, σε όλες τις συμβάσεις που αποσκοπούν στην κατά συλλογικό τρόπο ρύθμιση της έμμισθης εργασίας (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, 43/75, Defrenne, Συλλογή τόμος 1976, σ. 175, σκέψεις 31 και 39).

59 Οι εκτιμήσεις αυτές πρέπει όμως να ισχύουν και για το άρθρο 43 ΕΚ που καθιερώνει μια θεμελιώδη ελευθερία.

60 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 35 και 36 της παρούσας αποφάσεως, οι συλλογικές δράσεις που ανέλαβαν η FSU και η ITF αποσκοπούν στη σύναψη συμβάσεως που πρέπει να ρυθμίσει κατά τρόπο συλλογικό την εργασία των μισθωτών εργαζομένων της Viking και ότι οι δύο αυτές συνδικαλιστικές οργανώσεις συνιστούν οργανισμούς που δεν διέπονται από το δημόσιο δίκαιο και ασκούν τη νομική αυτονομία που τους έχει αναγνωριστεί, ιδίως, από το εθνικό δίκαιο.

61 Επομένως, το άρθρο 43 ΕΚ έχει την έννοια ότι, υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, μια ιδιωτική επιχείρηση μπορεί να επικαλεστεί ευθέως το άρθρο αυτό κατά συνδικαλιστικής οργανώσεως ή ενώσεως συνδικαλιστικών οργανώσεων.

62 Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται εξάλλου από τη νομολογία που αφορά τις διατάξεις της Συνθήκης περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, από την οποία προκύπτει ότι οι περιορισμοί μπορούν να είναι μη κρατικής προελεύσεως και να προκύπτουν από δράσεις αναληφθείσες από ιδιώτες ή από ενώσεις ιδιωτών

(βλ., κατ' αναλογίαν, αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 1997, C-265/95, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1997, σ. I-6959, σκέψη 30, καθώς και Schmidberger, προπαρατεθείσα, σκέψεις 57 και 62).

63 Η ερμηνεία που δόθηκε με τη σκέψη 61 της παρούσας αποφάσεως ομοίως δεν τίθεται εν αμφιβόλω από το γεγονός ότι ο περιορισμός λόγω του οποίου ανεφύη η διαφορά της οποίας επιλήφθηκε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει από την άσκηση ενός δικαιώματος που παρέχει το φινλανδικό δίκαιο όπως είναι, εν προκειμένω, το δικαίωμα αναλήψεως συλλογικής δράσεως, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος της απεργίας.

64 Πρέπει να προστεθεί ότι, αντίθετα προς όσα ισχυρίζεται ιδίως η ITF, από τη νομολογία του Δικαστηρίου της οποίας έγινε υπόμνηση στη σκέψη 57 της παρούσας αποφάσεως δεν προκύπτει ότι η ερμηνεία αυτή περιορίζεται στους οιονεί δημόσιους οργανισμούς ή στις ενώσεις που ασκούν κανονιστική λειτουργία και διαθέτουν οιονεί νομοθετική εξουσία.

65 Συγκεκριμένα, η νομολογία αυτή δεν περιέχει καμία ένδειξη δυνάμει της οποίας να μπορεί να υποστηριχθεί βασίμως ότι περιορίζεται στις ενώσεις ή στους οργανισμούς που ασκούν κανονιστική λειτουργία ή διαθέτουν οιονεί νομοθετική εξουσία. Εν πάση περιπτώσει, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων, κατά την άσκηση της αυτόνομης εξουσίας που διαθέτουν βάσει της συνδικαλιστικής ελευθερίας να διαπραγματεύονται με τους εργοδότες ή τις επαγγελματικές οργανώσεις τους όρους εργασίας και αμοιβής των εργαζομένων που οι τελευταίοι αυτοί απασχολούν, μετέχουν στη διαμόρφωση των συμβάσεων που αποσκοπούν στη συλλογική ρύθμιση της έμμισθης εργασίας.

66 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 43 ΕΚ μπορεί να παράσχει σε ιδιωτική επιχείρηση δικαιώματα δυνάμενα να αντιταχθούν σε συνδικαλιστική οργάνωση ή σε ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Επί των ερωτημάτων τρία έως δέκα

67 Με τα ερωτήματα αυτά, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν το Δικαστήριο αν συλλογικές δράσεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη συνιστούν περιορισμούς κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ και, εφόσον τούτο ισχύει, σε ποιο βαθμό οι περιορισμοί αυτοί μπορούν να είναι δικαιολογημένοι.

Επί της υπάρξεως περιορισμών

68 Πρέπει, κατ' αρχάς, να υπομνησθεί, όπως επανειλημμένως το έχει πράξει το Δικαστήριο, ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως συνιστά μια από τις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας και ότι οι διατάξεις της Συνθήκης που διασφαλίζουν την ελευθερία αυτή έχουν απευθείας εφαρμογή μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου. Οι διατάξεις αυτές εξασφαλίζουν το δικαίωμα εγκαταστάσεως σε άλλο κράτος μέλος, όχι μόνο στους υπηκόους της Κοινότητας, αλλά και στις εταιρίες που αναφέρονται στο άρθρο 48 ΕΚ (απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 81/87, Daily Mail και General Trust, Συλλογή 1988, σ. 5483, σκέψη 15).

69 Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο έχει θεωρήσει ότι, ναι μεν οι διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την ελευθερία εγκαταστάσεως αποσκοπούν κυρίως στο να εξασφαλίσουν ίση μεταχείριση προς τους ημεδαπούς εντός του κράτους μέλους υποδοχής, πλην όμως απαγορεύουν και στο κράτος μέλος καταγωγής να εμποδίζει την εγκατάσταση εντός άλλου κράτους μέλους ενός από τους υπηκόους του ή μιας εταιρίας που έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία του και καλύπτεται, περαιτέρω, από τον ορισμό του άρθρου 48 ΕΚ. Τα δικαιώματα που διασφαλίζονται από τα άρθρα 43 ΕΚ έως 48 ΕΚ θα καθίσταντο κενά περιεχομένου αν το κράτος μέλος καταγωγής μπορούσε να απαγορεύει στις επιχειρήσεις να αποχωρούν από αυτό προκειμένου να εγκατασταθούν εντός άλλου κράτους μέλους (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Daily Mail και General Trust, σκέψη 16).

70 Πρέπει, δεύτερον, να τονιστεί ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η έννοια της «εγκαταστάσεως», όπως αυτή χρησιμοποιείται στα εν λόγω άρθρα της Συνθήκης, συνεπάγεται την πραγματική άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας με τη δημιουργία μόνιμης εγκαταστάσεως εντός άλλου κράτους μέλους για αόριστο χρονικό διάστημα και ότι η νηολόγηση πλοίου δεν μπορεί να αποσυνδέεται από την άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως όταν το πλοίο αυτό αποτελεί μέσον ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας που συνεπάγεται την ύπαρξη μόνιμης εγκαταστάσεως εντός του κράτους μέλους της νηολογήσεως (απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, C-221/89, Factortame κ.λπ., Συλλογή 1991, σ. I-3905, σκέψεις 20 έως 22).

71 Το Δικαστήριο κατέληξε με βάση τα ανωτέρω ότι οι προϋποθέσεις νηολογήσεως των πλοίων δεν πρέπει να αποτελούν πρόσκομμα στην ελευθερία εγκαταστάσεως, κατά την έννοια των άρθρων 43 ΕΚ έως 48 ΕΚ (απόφαση Factortame κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 23).

72 Εν προκειμένω, όμως, αφενός, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι μια συλλογική δράση όπως αυτή την οποία ανέλαβε η FSU έχει ως αποτέλεσμα να καθιστά λιγότερο ελκυστική, αν όχι άσκοπη, όπως τόνισε το αιτούν δικαστήριο, την εκ μέρους της Viking άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης εγκαταστάσεως, καθόσον εμποδίζει την τελευταία αυτή και τη θυγατρική της εταιρία Viking Eesti από το να τύχουν, εντός του κράτους μέλους υποδοχής, της ίδιας μεταχειρίσεως που τυγχάνουν οι λοιποί επιχειρηματίες που είναι εγκατεστημένοι εντός του κράτους αυτού.

73 Αφετέρου, μια συλλογική δράση η οποία αναλαμβάνεται για να εφαρμοστεί η ασκούμενη από την ITF πολιτική καταπολεμήσεως των σημαιών ευκαιρίας και η οποία αποσκοπεί κυρίως, όπως προκύπτει από τις παρατηρήσεις της ITF, στο να εμποδίσει τους εφοπλιστές να νηολογούν τα πλοία τους εντός κράτους διαφορετικού από αυτό του οποίου είναι υπήκοοι οι πραγματικοί κύριοι των πλοίων αυτών, πρέπει να θεωρείται ότι μπορεί, τουλάχιστον, να περιορίσει την εκ μέρους της Viking άσκηση του δικαιώματός της ελεύθερης εγκαταστάσεως.

74 Επομένως, δράσεις όπως οι επίμαχες στο πλαίσιο της κύριας δίκης συνιστούν περιορισμούς της ελευθερίας εγκαταστάσεως κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ.

Επί της δικαιολογήσεως των περιορισμών

75 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ένας περιορισμός στην ελευθερία εγκαταστάσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτός παρά μόνον αν επιδιώκει θεμιτό σκοπό συμβατό προς τη Συνθήκη και δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Επιπλέον, σε μια τέτοια περίπτωση, ο περιορισμός αυτός πρέπει να είναι πρόσφορος για τη διασφάλιση της επιτεύξεως του επιδιωκομένου σκοπού και να μη βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 30ής Νοεμβρίου 1995, C-55/94, Gebhard, Συλλογή 1995, σ. I-4165, σκέψη 37, και Bosman, προπαρατεθείσα, σκέψη 104).

76 Η ITF, υποστηριζόμενη κυρίως από τη Γερμανική Κυβέρνηση, την Ιρλανδία και τη Φινλανδική Κυβέρνηση, ισχυρίζεται ότι οι επίμαχοι στην κύρια δίκη περιορισμοί είναι δικαιολογημένοι, καθόσον είναι αναγκαίοι για να διασφαλιστεί η προστασία ενός θεμελιώδους δικαιώματος αναγνωριζομένου από το κοινοτικό δίκαιο και έχουν ως σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων, η οποία συνιστά επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος.

77 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το δικαίωμα αναλήψεως συλλογικής δράσεως που αποσκοπεί στην προστασία των εργαζομένων συνιστά θεμιτό συμφέρον ικανό να δικαιολογήσει, κατ' αρχήν, ένα περιορισμό μιας των θεμελιωδών ελευθεριών τις οποίες εγγυάται η Συνθήκη (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση

Schmidberger, σκέψη 74) και ότι η προστασία των εργαζομένων συγκαταλέγεται μεταξύ των επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος που έχει αναγνωρίσει το Δικαστήριο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 23ης Νοεμβρίου 1999, C-369/96 και C-376/96, Arblade κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-8453, σκέψη 36· της 15ης Μαρτίου 2001, C-165/98, Mazzoleni και ISA, Συλλογή 2001, σ. I-2189, σκέψη 27, και της 25ης Οκτωβρίου 2001, C-49/98, C-50/98, C-52/98 έως C-54/98 και C-68/98 έως C-71/98, Finalarte κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-7831, σκέψη 33).

78 Πρέπει να προστεθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία γ΄ και ι΄, ΕΚ, η δράση της Κοινότητας περιλαμβάνει όχι μόνο μια «εσωτερική αγορά την οποία θα χαρακτηρίζει η εξάλειψη των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων», αλλά και «μια πολιτική στον κοινωνικό τομέα». Το άρθρο 2 ΕΚ ορίζει συγκεκριμένα ότι η Κοινότητα έχει ως αποστολή, μεταξύ άλλων, να προάγει «την αρμονική, ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων» και «υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας».

79 Συνεπώς, δεδομένου ότι οι σκοποί της Κοινότητας δεν είναι μόνον οικονομικοί αλλά και κοινωνικοί, τα δικαιώματα που απορρέουν από τις διατάξεις της Συνθήκης περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων πρέπει να σταθμίζονται με τους σκοπούς που επιδιώκει η κοινωνική πολιτική, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται, ιδίως, όπως προκύπτει από το άρθρο 136, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, για να καταστεί δυνατή η εναρμόνισή τους με παράλληλη διατήρηση της προόδου, η κατάλληλη κοινωνική προστασία και ο κοινωνικός διάλογος.

80 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να εξετάσει αν οι σκοποί τους οποίους επιδιώκουν η FSU και η ITF, μέσω της αναληφθείσας από αυτές συλλογικής δράσεως, αφορούσαν την προστασία των εργαζομένων.

81 Συναφώς, όσον αφορά, πρώτον, τη συλλογική δράση που ανέλαβε η FSU, ναι μεν η δράση αυτή, που αποσκοπούσε στην προστασία των θέσεων εργασίας και των όρων εργασίας των μελών της συνδικαλιστικής αυτής οργανώσεως που μπορούσαν να θιγούν από τη μετανηολόγηση του Rosella, μπορούσε, εκ πρώτης όψεως, να θεωρηθεί ευλόγως ότι εμπίπτει στον σκοπό της προστασίας των εργαζομένων, πλην όμως ο χαρακτηρισμός αυτός δεν μπορεί να διατηρηθεί εάν αποδειχθεί ότι οι επίμαχες θέσεις εργασίας ή οι όροι εργασίας δεν διακυβεύονταν ή δεν απειλούνταν σοβαρά.

82 Τούτο θα ισχύει ιδίως αν η υποχρέωση στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο με το δέκατο ερώτημά του αποδειχθεί, από νομική άποψη, ότι έχει περιεχόμενο τόσο δεσμευτικό όσο και οι ρήτρες μιας συλλογικής συμφωνίας και αν μπορεί να εγγυηθεί στους εργαζομένους την τήρηση των νομοθετικών διατάξεων και τη διατήρηση των διατάξεων της συλλογικής συμβάσεως που διέπει την εργασιακή τους σχέση.

83 Στον βαθμό που δεν προκύπτει σαφώς από την απόφαση περί παραπομπής ποιο είναι το νομικό περιεχόμενο που πρέπει να αναγνωριστεί σε μια ανάληψη υποχρεώσεως όπως αυτή στην οποία αναφέρεται το δέκατο ερώτημα, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει αν διακυβεύονταν ή απειλούνταν σοβαρά οι θέσεις εργασίας ή οι όροι εργασίας των μελών της εν λόγω συνδικαλιστικής οργανώσεως που μπορούν να θιγούν από τη μετανηολόγηση του Rosella.

84 Στην περίπτωση κατά την οποία, μετά την εξέταση αυτή, το αιτούν δικαστήριο θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, στην υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί, οι θέσεις εργασίας ή οι όροι εργασίας των μελών της FSU που μπορούν να θιγούν από τη μετανηολόγηση του Rosella πράγματι διακυβεύονται ή απειλούνται σοβαρά, θα πρέπει επιπλέον να εξετάσει αν η συλλογική δράση που ανέλαβε η συνδικαλιστική αυτή οργάνωση μπορεί να διασφαλίσει την επίτευξη του επιδιωκομένου σκοπού και δεν βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξή του.

85 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, ναι μεν εναπόκειται τελικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο είναι αποκλειστικώς αρμόδιο για την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και την ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας, να καθορίσει αν και σε ποιο βαθμό η εν λόγω συλλογική δράση είναι σύμφωνη προς τις απαιτήσεις αυτές, πλην όμως το Δικαστήριο, κληθέν να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμες απαντήσεις, είναι αρμόδιο για την παροχή ενδείξεων, αντλούμενων από τη δικογραφία της υπόθεσης της κύριας δίκης και από τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις που του υποβλήθηκαν και ικανών να παράσχουν τη δυνατότητα στο εθνικό αυτό δικαστήριο να αποφανθεί επί της συγκεκριμένης διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί.

86 Όσον αφορά τον προσήκοντα χαρακτήρα των δράσεων που ανέλαβε η FSU προς επίτευξη των επιδιωκομένων σκοπών στην υπόθεση της κύριας δίκης, πρέπει να υπομνησθεί ότι δεν αμφισβητείται ότι οι συλλογικές δράσεις, όπως και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις και οι συλλογικές συμβάσεις, μπορούν να συνιστούν, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις μιας υποθέσεως, ένα από τα κύρια μέσα των συνδικαλιστικών οργανώσεων για την προστασία των συμφερόντων των μελών τους (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποφάσεις Syndicat national de la police belge κατά Βελγίου, της 27ης Οκτωβρίου 1975, σειρά A αριθ. 19, και Wilson, National Union of Journalists κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, της 2ας Ιουλίου 2002, *Recueil des arrêts et décisions* 2002-V, § 44).

87 Όσον αφορά το ζήτημα αν η επίμαχη στην κύρια δίκη συλλογική δράση βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκομένου σκοπού, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει, μεταξύ άλλων, αφενός, αν, κατ' εφαρμογήν της εθνικής νομοθεσίας και του συμβατικού δικαίου που έχει εφαρμογή στη δράση αυτή, η FSU διέθετε και άλλα μέσα, λιγότερο περιοριστικά της ελευθερίας εγκαταστάσεως, για να φέρει σε πέρας τη συλλογική διαπραγμάτευση που άρχισε με τη Viking και, αφετέρου, αν η συνδικαλιστική αυτή οργάνωση είχε εξαντλήσει τα μέσα αυτά προτού αναλάβει μια τέτοια δράση.

88 Όσον αφορά, δεύτερον, τις συλλογικές δράσεις που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της εφαρμογής της πολιτικής την οποία ασκεί η ITF, πρέπει να τονιστεί ότι, στον βαθμό που η πολιτική αυτή καταλήγει στην παρακώλυση της εκ μέρους των

εφοπλιστών νηολογήσεως των πλοίων τους εντός κράτους διαφορετικού από αυτό του οποίου είναι υπήκοοι οι πραγματικοί κύριοι των πλοίων αυτών, οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως που απορρέουν από τις δράσεις αυτές δεν μπορούν να δικαιολογούνται αντικειμενικά. Επιβάλλεται ωστόσο η διαπίστωση ότι, όπως τονίζεται και στην απόφαση περί παραπομπής, η εν λόγω πολιτική έχει επίσης ως σκοπό την προστασία και τη βελτίωση των όρων εργασίας των ναυτικών.

89 Ωστόσο, όπως προκύπτει από τον φάκελο που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο της πολιτικής της καταπολέμησης των σημαιών ευκαιρίας, η ITF οφείλει, όταν της το ζητεί κάποιο από τα μέλη της, να αναλαμβάνει δράση αλληλεγγύης κατά του πραγματικού κυρίου πλοίου νηολογημένου εντός κράτους διαφορετικού από αυτό του οποίου είναι υπήκοος ο εν λόγω κύριος, ανεξάρτητα από το αν η εκ μέρους του τελευταίου αυτού άσκηση του δικαιώματός του της ελεύθερης εγκαταστάσεως μπορεί ή όχι να έχει επιζήμιες συνέπειες στην απασχόληση ή στους όρους εργασίας των μισθωτών του. Έτσι, όπως υποστήριξε η Viking κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση χωρίς να αντικρουστεί επί του σημείου αυτού από την ITF, η πολιτική που συνίσταται στο να επιφυλάσσεται το δικαίωμα συλλογικών διαπραγματεύσεων στις συνδικαλιστικές οργανώσεις του κράτους του οποίου υπήκοος είναι ο πραγματικός κύριος ενός πλοίου πρέπει να εφαρμόζεται και όταν το πλοίο είναι νηολογημένο εντός κράτους το οποίο εγγυάται στους εργαζομένους κοινωνική προστασία ανώτερη από αυτή της οποίας τυγχάνουν εντός του πρώτου κράτους.

90 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στα ερωτήματα τρία έως δέκα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 43 ΕΚ έχει την έννοια ότι οι συλλογικές δράσεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, οι οποίες αποσκοπούν στο να αναγκάσουν μια επιχείρηση της οποίας η έδρα βρίσκεται εντός συγκεκριμένου κράτους μέλους να συνάψει συλλογική σύμβαση εργασίας με συνδικαλιστική οργάνωση εγκατεστημένη εντός του κράτους αυτού και να εφαρμόσει τις ρήτρες που προβλέπει η σύμβαση αυτή στους μισθωτούς θυγατρικής εταιρίας της εν λόγω επιχειρήσεως εγκατεστημένης εντός άλλου κράτους μέλους, συνιστούν περιορισμούς κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου. Οι περιορισμοί αυτοί μπορούν, κατ' αρχήν, να δικαιολογούνται λόγω της προστασίας επιτακτικού λόγου γενικού συμφέροντος, όπως είναι η προστασία των εργαζομένων, υπό την προϋπόθεση ότι αποδεικνύεται ότι οι εν λόγω περιορισμοί μπορούν να εξασφαλίσουν την επίτευξη του επιδιωκομένου θεμιτού σκοπού και δεν βαίνουν πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Επί των δικαστικών εξόδων

91 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (ολομέλεια) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 43 ΕΚ έχει την έννοια ότι, κατ' αρχήν, από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού δεν εξαιρείται μια συλλογική δράση αναληφθείσα από συνδικαλιστική οργάνωση ή ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων κατά επιχειρήσεως προκειμένου η τελευταία αυτή να αναγκαστεί να συνάψει συλλογική σύμβαση της οποίας το περιεχόμενο μπορεί να την αποτρέψει από το να κάνει χρήση της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

2) Το άρθρο 43 ΕΚ μπορεί να παράσχει σε ιδιωτική επιχείρηση δικαιώματα δυνάμενα να αντιταχθούν σε συνδικαλιστική οργάνωση ή σε ένωση συνδικαλιστικών οργανώσεων.

3) Το άρθρο 43 ΕΚ έχει την έννοια ότι οι συλλογικές δράσεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, οι οποίες αποσκοπούν στο να αναγκάσουν μια επιχείρηση της οποίας η έδρα βρίσκεται εντός συγκεκριμένου κράτους

μέλους να συνάψει συλλογική σύμβαση εργασίας με συνδικαλιστική οργάνωση εγκατεστημένη εντός του κράτους αυτού και να εφαρμόσει τις ρήτρες που προβλέπει η σύμβαση αυτή στους μισθωτούς θυγατρικής εταιρίας της εν λόγω επιχειρήσεως εγκατεστημένης εντός άλλου κράτους μέλους, συνιστούν περιορισμούς κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου.

Οι περιορισμοί αυτοί μπορούν, κατ' αρχήν, να δικαιολογούνται λόγω της προστασίας επιτακτικού λόγου γενικού συμφέροντος, όπως είναι η προστασία των εργαζομένων, υπό την προϋπόθεση ότι αποδεικνύεται ότι οι εν λόγω περιορισμοί μπορούν να εξασφαλίσουν την επίτευξη του επιδιωκομένου θεμιτού σκοπού και δεν βαίνουν πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

(υπογραφές)